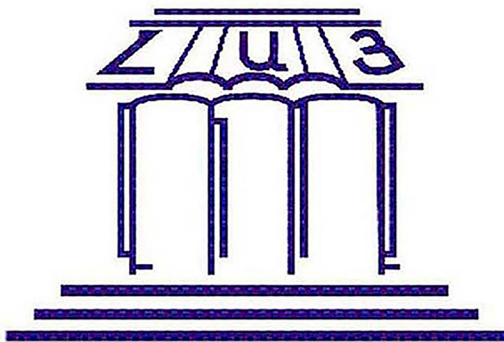

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ս. ԵՊԵՏՅԱՆ

ԿՈԼԽՈՋԸ ԵՌՆԵՐՈՒՄ

„ԿԱՐՄԻՐ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ“ ԿՈԼԽՈՋԸ

338.14.
5-70

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՐԴ, ԿՆՆՏՐՈՆ, ՀՐԱՑԱՐԱԿԱԶՈՒԹՅՈՒՆ
Մոսկվա XXXXXXXXXXXX ԹԻՖԼԻՍ

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՐԴ. ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՌՈՍՏՈՎԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԲ

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ ՅԵՎ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

1. Ա. Անդրեյևի.—Սոցիալիստական շինարարության նոր ետապը 6 է.
2. Կուլբեյկո.—Կուլբեյկոյի կոլտոգի թշնամի 5 »
3. Գյուղատնտեսական կոմունայի կանոնադրություն 2 »
4. Սեալիև.—Պատասխան ընկեր կոլտոգնիկներին 5 »
5. Մ. Գիգոյան.—Կոլտոգների մասին 6 »
6. Վ. Իվանով.—Նոր ետապում 5 »
7. Գյուղատնտեսական արտելի կանոնադրություն 2 »
8. Կնոջ աշխատանքը կոլտոգում 8 »
9. Ա. Անդրեյևի.—Հյուս. կովկ. գյուղատնտեսության ողջվերակա
ուղեման խնդիրները 2 »
10. Կալեիև.—Խնչպե՞ս կազմակերպել և վարել կաթնասնամուս
թյունը կոլտոգներում 8 »
11. Ա. Անդր.—Սոցիալիստական շինարարության դոտում 8 »
12. Հյուս. կով. Սերկո.—Ցխախտագործական միության դիմումը 2 »
13. Հի(բ)Կ Կենտկոմի աշխատանքը (ընկ. վարչությունի ղեկավարումը) 15 »
14. Ա. Հովհաննիսյան.—Երգ մարտական փորձի (բանաստեղծու
թյուններ) 20 »
15. Հյուս. կով. յերկրային 6 կուսկոնֆերենցիայի բանաձևերը 8 »
16. Զարգացրե՛ք կենդանարուծաթյունը կոլտոգներում 3 »
17. Յեզիպտացորենի կուլտուրան Հ. Կ. 6 »
18. Միկուլա.—Դեպի նոր կենցաղը կոլտոգներում 5 »
19. Սկոբոբոլով.—Պաշտպանեցե՛ք անասուններին վարակումից 5 »
20. Գոլզովսկի.—Առաջին ողջութուն հիվանդացած գյուղ. կեն
դաններին 6 »
21. Հնգամյակի յերրորդ տարվա շնմբին 16 »
22. Գյուղատնտեսական միասնական հարկը և գ. տ. սոց. վերա
կառուցումը 10 »
23. Յա. Տեյնով.—Խնչպե՞ս կազմակերպել խոշոր կոլտոգի անտե
սությունը և նրա վարչությունը, 1-ին պրակ 8 »
24. Նույնը, 2-րդ պրակ 4 »
25. Նույնը 3-րդ պրակ 7 »
26. Ս. Դ. Բոստանջյան.—Անասնաբուծական կոլտոգի և նրա
մասնակուղերի կառավարումը 20 »
27. Ս. Մեմարդև.—Խորհրդներ վերընարություններին հիմնական
խնդիրները 7 »
28. Խորհրդների վերընարությունների գործնական խնդիրները 8 »

1007
32595
1868

ԿՈԼԽՈԶԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ

„ԿԱՐՄԵՐ ՉՈԿՏԵՄԲԵՐ“ ԿՈԼԽՈԶԸ

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՐԴ. ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
Փոստիկա ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ

КОЛХОЗ В ГОРАХ

ОЧЕРК

На армянском языке

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СССР
МОСКВА 1931—V РОСТОВ

Уполкрайлит № 2832. Ростов на Дону.

Газ.-кн. тип. СККПО Ст.-ф. Б 6 125x176 Зак. № 2153. Тираж 2000

ՀԻՄՆԱՐԱՆԿՆԻԹԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Հեղինակ Եղշտեյնն այս գիրքը գրել է 30 թ. ամառը: Դրբի թարմությունը պահպանելու համար մենք արել ենք վորոշ լրացումներ, վորոնք վերաբերվում են 31թ. փետրվար-մարտ ամիսներին:

Այս ժամանակամիջոցում «Կարմիր Հոկտեմբերում» զգալի փոփոխություններ տեղի չեն ունեցել: Փոխվել են դեմքերը և մանավանդ աշխատանքի հաշվառման և գնահատման ձևերը: Կոլխոզում մտցվում է գործարքային սխառն, վորը կոչված է մեծ դեր կատարելու աշխատանքի արտադրողականությունը բարձրացնելու ասպարիզում: Հիմնականում կոլխոզը ծավալուն կերպով շարունակում է իր աշխատանքները:

Անկախ կոլխոզում յեղած առանձին փոփոխություններից և թարմության խնդրից, Եղշտեյնի այս աշխատության արժեքը կայանում է նրանում, վոր նա մոտավոր գծերով թեկուզ, «Կարմիր Հոկտեմբերի» որինակով տալիս է կոլխոզ-շարժման պատկերը Հ. Կովկասի հայ աշխատավոր գյուղացիության մեջ:

Դուք հարցնում եք, թե ի՞նչպես կարելի չե՞ «Կաթմիր»
Հոկտեմբեր» կոլեկտիվը ընկնել:

Յես ձեզ սիրով կապամեմ:

Նախ պետք է չլուս. Կովկասի յերկաթուղագծով հաս-
նեք մինչև Լոռ կայարանը, իսկ այդտեղից լեռնային նեղ
շավիղով 6—7 կիլոմետր դնաք և դուք կհասնեք Վերին
Հայկական Լոռն, վերտեղ գտնվում է կոլեկտիվը:

Զգուշացնում եմ՝ այդտեղ դնալը թեպետ դրամիչ է,
բայց վոչ այնքան հեշտ:

Նեղ շավիղը, վոր այստեղ «ճամբա» չե կոչվում, ձգ-
վում է Լոռ գետակի ափով դեպի վեր և լեռնային՝ գետակի
նման ծովովում է:

Գետակը ծանծաղ է:

Նա մեկ աղմկում է և ծածկում քարերը, մեկ լուռ է և
ծուրերն թավալում իր ումըղջ հունով, անկարող լինելով
մի անգամից քշել նույնիսկ ամենամանր քարերը, վորոնք
խիտ կերպով յերևում են ջրի տակ: Այդպիսի տեղերում
գետակը թվում է պատահաբար թափված ջուր, վորը դեռ
չի կարողացել ծծվել՝ չորացած հողի մեջ և ճանապարհ է
փնտռում թեկուզ մի փոքր ևս հոսելու:

Դուք գնում եք գետակի հոսանքն ի վեր, մաղցում
և քանկապատներով, զգուշորեն անցնում եք գետակի վրա
ընկած գերաններով, վորոնք ծառայում են վորպես կամուրջ,
հաճախ թռնում եք ջրից հղկված քարերի վրայով:

Ձեզ թվում է, թե այդ թռչկոտալուսն վերջ չի լինելու,
թե այդ շավիղը ձեզ վոչ մի տեղ չի հասցնելու: Սակայն

դա անսովոր լինելուց է: Կովկասում ճանապարհները նույն-
քան հարմար են տեղական բնակիչների համար, վորքան
տափաստանները տափաստանային բնակիչների համար:
Յեվ յեթե դուք հոգնել եք, կամ մի քիչ ավելի ճանապարհ
անցել, ապա դա միմիայն այն պատճառով, վոր դուք չեք
խմացել, թե վերտեղ հարմար եր անցնել գետակը՝ տեղ հաս-
նելու համար:

Շուրջն ամենուրեք փարթամ բուսականություն է:

Վերևը, լեռներում—կան կաղիչներ, հաճախ նոճի:
Ստորոտներում՝ դանադան թփեր—մասրենի և այլն: Կա-
նաչ և խիտ խոտերից հետո գալիս են կիսավայրենի պլա-
զատու ծառեր, վորոնք թեպետ դուրի են մարդկային խնամ-
քից, բայց չեն մոռացվել բնութային կողմից:

Հանկարծ դուք տարակուսանքով կանգ եք առնում:

Ձեզ զարմացնում է, վոր գետակի ափին անշարժորեն
ցցված են դոմեշների գլուխներ:

Ձեզ թվում է նույնիսկ, վոր գլուխները բաժանված են
իրանից: Այնինչ դա այդպես չէ:

Աչքերը կիսախուսի, համառ պոզերը ցցված յերկու
կողմից, նրանք ազահորեն ծծում են ջուրը, հազիվ նկատե-
լի բշտիկներ արձակելով:

Դուք հանդիստ կերպով կարող եք անցնել նրանց մո-
տով, նրանք չեն ցնցվի և տեղերից չեն շարժվի:

Գոմեշները հանդատանում են ընտրելով խորը տեղեր:

Յերեկը, յերբ արեն անառնելի կերպով այրում է,
դոմեշներին արձակում են և ազատ թողնում: Նրանք իս-
կույն վազում են դեպի ջուրը, մտնում և պառկում ջրի մեջ,
մինչև տեղը գալիս և վայրտով հիշեցնում նրանց իրենց ան-
միջական պարտականությունների մասին:

Դուք անցնում եք Ներքին-Լոռ գյուղի միջով:

Բայց սա այն գյուղը չէ, վորին մենք սովոր ենք
կենտրոնական Ռուսաստանում կամ Ուկրաինայում:

Այստեղ չկան վոչ փողոցներ, վոչ նրբափողոցներ և վոչ ել ուղիղ դասավորված բակեր:

Տներն ընկած են այս ու այն կողմը, մոտակա բլուրների վրա և թվում է թե ահա նրանք վայր կգլորվեն:

Տների շուրջը քաշած ցանկապատերի վրայով անցնում են բոլորը: Ավելի անհարմար տեղերում նույնիսկ շինված են յեղարաններ: Այս տեղերում ցանկապատն ավելի շատ ծառայում է վորպես «մասնավոր սեփականություն» արտաքին ձև և վորոշ չափով միայն վորպես պատնեշ-անասունների դեմ: Ուրիշ բանի համար այստեղ ցանկապատեր պետք չեն:

Տոթ ե...

Արեն իր շիկացած հնոցից թափում է հալած մետաղ, Գետակը հոսում է ծուլորեն, հեռվից հիշեցնելով իր մասին խեղդված աղմուկով:

Ծառերը լուռ կախել են իրենց գլուխները, սպասելով փոքրիկ քամու...

Իսկ շավիղը ձգվում է վեր և վեր...

Շավիղը նեղ է, անհարմար և կեռումեռ:

Հանկարծ ինչ վոր տեղից լավում են ձայներ:

Ականջիդ է հասնում լեռնական առողանությամբ հառախակցություն:

Լավում է մանկական լացի ձայն:

Ձեր առաջն է՝ Վերին Հայկական Լոռն:

Ձեր առաջն է «Կարմիր Հոկտեմբեր» կոլխոզը:

* * *

Ամեն մի կոլխոզ գետի նման արագացնում է իր ընթացքը, խորացնում հունը, լայնացնում իր ափերը և միախառնվում այլ կոլխոզ—գետերի վտակների, վորպեսզի վերջապես, դառնա անծայր, անսահման, անտակ մի «ծով», վորը հոչվում է «Համախարհային Կոմունա»:

Յեթե դուք կամենում եք իմանալ կոլխոզի պատմու-

թյունը, գնացեք նրա հոսանքով դեպի վեր, հետևեցեք նրա բոլոր շրջադարձերին, դիտեցեք ակունքները:

Կատարեցեք այդ շուտ:

Վորովհետև կանցնեն տարիները և այսօրվա կոլխոզ—առվակները կգառնան ջրառատ և արագահոս գետեր:

Իսկ կոլխոզ—գետը կլուծվի իր նման բազմաթիվ կոլխոզների շարժման մեջ: Կիտխվի նրա նախկին հունը: Կըփոխվեն և ափերը: Յեվ կարող է պատահել, վոր նրա ակունքները ծածկվեն ժամանակների ավազներով:

Ուսումնասիրեցեք այժմ և յեթ:

Ուսումնասիրեցեք շուտ:

Ձե՛ վոր կոլխոզներն արագորեն փոխում են իրենց պատկերը

Միության ամեն մի անկյունում ստեղծվում են կոլխոզներ:

Յերկրում ծավալվել է աշխարհում չտեսնված կոլեկտիվիստական շարժում:

Նրանց լուրը կազակային ստանիցաներից և ուկրաինական խուտորներից հասնում եր մինչև ձկնորսական ավանները, չերքեզական առուները և լեռնային գյուղերը:

Գյուղացիական անտեսությունների կոլեկտիվացումը դարձավ դասակարգային այն ինտերնացիոնալ շարժումը, վորը ի մի համախմբեց լայնածավալ Միության չքավոր—միջակային բոլոր մասսաներին:

Կարելի չէր չիմանալ կոլխոզի կանոնադրությունը, կարելի չէր չիմանալ կոլեկտիվացման նվաճումները, սա՛հայն բավական եր լեռների բնակիչ—Վերին Լոռյի հայերին իմանալ կոլխոզների սկզբունքների մասին, բավական եր նրանց իմանալ կոլեկտիվացման հարցում կուսակցության առաած քաղաքականությունը, յերը նրանք ևս սկսեցին իրենց գյուղում հիմք դնել կոլխոզի:

Կեղծությամբ է բուրում այսպես կոչված՝ «մտերիմե-

րի» հայտարարութիւնը կողեկտիվացման արհեստակցութեան մասին:

Ի՞նչպէս չարամտութիւններ են մեր թշնամիների այն հայտարարութիւնները, թե իբր դուրի կողեկտիվացման ժամանակ գործադրվել են հատուկ մեթոդներ:

Նրանք, հոգեպես աղքատացած այդ քաղաքագետները և քաղաքական պնդերեսները չեն հասկանում, վոր մասնա-յական կողեկտիվացումը նախապատրաստված էր մեր յեր-կրի զարգացման ամբողջ ընթացքով, կուսակցութեան նա-խորդ ամբողջ քաղաքականութեամբ և աճում էր խորհրդա-յին պետութեան ու պրոլետարիատի դիկտատուրայի ամ-բողջ սխտեմով:

Կողեկտիվացման մասին խոսում էին բոլորը:

Կայծակի արագութեամբ տարածվում էին լուրեր, վո-րոնք մերթ ուրախալի էին և կենսալի, մերթ չարամիտ և ատելի:

Ռայոնից դալիս էին մարդիկ: Կենտրոնից դալիս ե-ծին լրագրներ: Լոռիցիները գնում էին քաղաք և ամե-նուրեք լսում էին նույնը:—

Կոլխոզների մասին:

Այն ժամանակ և Դավլաշյանը և Առաքելյանը և ուրիշ չքավոր ակտիվիստներ սկսեցին շրջել տնից-տուն: Այն ժա-մանակ նրանք սկսեցին պնդել:—

—Ստեղծենք կոլխոզ. հրաժարվենք անհատական տըն-տեսութեանից:

—Շտապելու հարկ չկա: Սպասենք: Տեսնենք ինչպե-ս են հարեաններն ապրելու—պատասխանում էին նրանց ծեբերը, ավելի թերահավատներն ու պահպանողականները:

—Կարիք չկա հարեաններին նայելու: Թող ուրիշները մեզ նայեն: Ստեղծենք կոլխոզ—համառորեն պնդում էին առաջինները:

—Պետք չէ մեզ կոլխոզն—ասում էին նրանք, վորոնց հաճելի չէր կոլխոզը:

Յեվ ծավալվեց պայքարը: Ամենախիսկականը, դասա-կարգայինը:

Սկզբում նա տարվում էր խոսակցութիւնների մի-ջոցով:

Կուլակները և նրանք, վորոնք կապված էին նրանց հետ, ոգնութեան էին կանչում «դատողութիւնը», «փոր-ձառութիւնը», «բարեմտութիւնը». ապացուցում էին, վոր կոլխոզները գոյութիւն պահել չեն կարող, թե ճիշտորէ կարելի չէ մշակել միայն անհատապես:

Չքավորները հակահարված էին տալիս:

Փաստեր էին բերում հարեան գյուղերից և այլ կոլ-խոզների փորձից: Որինակ էին բերում իրենց դաժանա-գին շահագործվածութիւնը հարուստների և կուլակների կողմից:

Այնուհետև խոսակցութիւններն սկսեցին այլ ընթացք ստանալ: Վեճերը դառնում էին ուղղամասնչ, գործը քիչ էր մնում կռվի հասնի:

—Պետք չէ կոլխոզ.—թշնամբար գոռում էին կու-լակները, սպառնալով առանձին ակտիվիստների պատժել:

—Պետք չէ, պետք չէ—ձայնակցում էին նրանց յե-թակուլակները:

Բայց չքավորները համառ էին: Միջակները նրանց պաշտպանում էին: Յեվ կոլխոզի կազմակերպումն առաջ էր ընթանում:

Մեջ խանութից նաև հողաչափ Գուրանդոն:

—Յեա յեկիլ եմ ձեզ մոտ անհատական կարգով անց-կացնելու հողաշինարարութիւնը—ասաց նա— խորհրդային իշխանութիւնը վոչ վաքի հանդեպ բռնութիւն չի գործա-դրում: Ամեն վաք կարող է ընտրել անտեսութիւն վարելու իր ուղած ձեւը: Բայց յեա ուղում եմ ձեզ ապացուցել, վոր միայն կողեկտիվ տնտեսութիւնն ապագա ունի, վոր միայն կողեկտիվ տնտեսութիւնը կազատագրի ձեզ ծանր, գյուղա-ցեղական աշխատանքից:

Շատ եր պատմում Գուրանդուն: Յերկար համոզում: Նրան պաշտպանում եյին նույն Առաքելյանը, Դավլաշյանը, Փեհլիվանյանը և ուրիշները: Ակտիվներն ավելի յեռանդով կպան գործի:

Վերջապես, անվստահությունը վերացվեց և տատանումներին վերջ տրվեցին: Յուզակազմվեցին 12 անտեսություններ:

Յեվ իրենց առաջին ընդհանուր ժողովում վորոշեցին կազմել «միացյալ հողագործական ընկերություն» և կոչել այն «Կարմիր Հոկտեմբեր»:

Այսպես և դրվել 1929 թվի հոկտեմբերին այժմյան «Կարմիր Հոկտեմբեր» կոլխոզի հիմքը: Այսպես կատարվեց մի խումբ անհատական անտեսությունների փոխանցումը դեպի անտեսության կոլեկտիվ ձևեր: Այսպես են ձևաք բերել լոռյեցիներն այն ուղիները, վորոնք հին, ճահճացած անհատական անտեսությանը տալիս են նոր ընթացք...

Կոլխոզները գոյանում են դասակարգային անհաշտ պայքարում և ծնվում են դասակարգային դաժան մարտերում:

Այստեղ ևս տեղի չե ունեցել դասակարգային պայքար: Այս կոլխոզի գեմքին ևս գոյացել են կնճիռներ:

Այդ կնճիռները տարբեր են՝ և խորը և մանր:

Այդ վաղաժամ ակոսները կոլխոզներում, ինչպես և առանձին մարդկանց գեմքին, ծառայում են վորպես ցուցանիշներ կրած պայքարի և տառապանքների:

«Կարմիր Հոկտեմբերը» ևս չի կարողացել խուսափել դասակարգային թշնամիների ցասումից, կոլխոզների հակառակորդների չարությունից և ատելությունից:

26 վոր դասակարգային պայքարը միշտ ել մնում և պայքար, վորքան ել փոխվեն նրա ձևերն ու արտահայտությունները:

Այնտեղ, վորտեղ կուակը չի կարող գործադրել դա-

շույն կամ մահակ, նա դիմում և պայքարի ավելի «կուտուրական» ձևերի: Ձևեր, վորոնք այնքան ել տեսանելի չեն հասարակ աչքի համար, բայց պակաս սրությամբ չեն ներգործում:

Յեթե չի կարելի հանդես գալ բաց կովում, ինչու չը դիմել հրահրության, կեղծիքի, բանասանքի: Ինչու չխաբել խորհրդային և կուտակցական կազմակերպություններին: Ինչու չհերկվել և ձեռնալ տվյալ դասակարգին «հարազատ», «համակրող», «բարեկամ» մարդ:

Այդպես յեղավ և այստեղ:

Կուլակներին ազդեցության տակ ընկած մի խումբ մարդիկ սկսեցին հրահրել, պղտորել մթնոլորտը, նպատակ ունենալով վիժեցնել կոլեկտիվի կազմակերպման գործը:

Սկսեցին տեղալ գանդատներ և դիմումներ վարչության նախագահ Դրիգոր Դավլաշյանի վրա, կոմյերխական բլիշի քարտուղար Վահան Առաքելյանի վրա, ուրիշ ակտիվիստների վրա:

Դիմումների մեջ հրեշավոր մեղադրանքներ եյին բարդվում, թե Դավլաշյանը հակահեղափոխական ե, մարդասպան, գող, միահեծան, Առաքելյանը—յենթակուլակ ե, կազմալուծվող «ելեմենտ», բամբասող:

Կեղտոտ և լուստանքով լի 118 դիմումներ տրվեցին այն մարդկանց վրա, վորոնք ստեղծում եյին նոր գործ, մարդկանց դեմ, վորոնք հանուն կոլեկտիվի հրաժարվել եյին իրենց անձնական շահերից:

Յեվ դիմումները կատարում եյին իրենց գործը. նրանք ջղախանցում եյին ակտիվին, ստեղծում եյին անվստահություն՝ թե յերբեք հնարավոր ե ազատվել սկիւկայից: Այդ դրությունը սպանում եր ամեն տեսակի ինչիցատիվա:

Առաքելյանին յոյնիակ հեռացրին կոմսոմոլից, դուրս արեցին կոլխոզից:

Կամաց-կամաց սկսեցին մոտենալ նաև ուրիշներին:

Բայց և այնպես, կուլակային զորհը յետ մղվեց: Լրացնե՞րը սկսեցին լուսարանել պայքարի ելությունը: Կոլխոզ յեկամ հեղինակավոր հանձնաժողով: Քննեցին: Յեւ հանձնաժողովը յեկամ այն յեզրակացութեան, վոր դա գաժտկար-գային թշնամու հերթական յելուցին:

Հերյուրանք տարածողները մերկացվեցին: Առաքել-յանին յետ քնդունեցին կոմյերիտիութեան շարքերը: Դավ-լաշյանը լիովին ազատված է զրգարտանքներից:

Այդ ժամանակամիջոցում ընկերութեանը ձեռք բերեց ստաժ, միևնույն ժամանակ և հեղինակութեան: Անդամների թիվն ավելացավ: Չարամիտ ծիծաղներն ավելի դուրս դար-ձան: Կուլակային տարրերը շարունակում էին հանդես գալ արդեն վոչ այնպես բացարձակ, թեպետ և վոչ պակաս ան-լուծյամբ:

Իսկ 1930 թվի հունվարին ընկերութեանը վերածվեց արտելի, վորն այժմ ընդգրկում է Վերին Հայկական Լոռի ամբողջ բնակչութեանը, բացառութեամբ մի հակահեղափո-խականի ընտանիքի, վորը (հակահեղափոխականը) անսոր-ված է Սալավկի:

Միայն հետո, կոլխոզնիկների ալտիլ ջանքերով յերե-վան բերվեցին հինգ կուլակային անտեսութեաններ, վորոնք կսրողացել էին իրենց հոտուկ ճարպկութեամբ թագնվել կոլխոզնիկի դիմակի տակ:

Կոլխոզի ընդհանուր ժողովը վորոշեց միաձայն.—

— Դուրս անել կոլխոզից, հարց հարուցել պետական մարմինների առաջ, վոր նրանց հեռացնեն ռայոնի սահման-ներից դուրս, լիկվիդացիայի յենթարկին վորպես դասակար-գի, վորպեսզի նրանք չկարողանան այլևս խանդարել սո-ցիալիստական շինարարութեան գործը:

Արևը ծածկվում էր ատամնաձև սարերի քամակը, թող-նելով վարդազույն ճառագայթներ, գունաթափ յերկնակա-մարով:

Անշուշտ բարձրանում էր յերեկոյի լուռ մշուշը:

Յերկայն, խիտ սովերներն ընկնում էին խաղաղ ան-տառի և մարգերի վրա:

Լեռների գագաթներից մեկի յետևից գուրս յեկամ աստղը, փնտրելով կարծես իր տեղը:

Պաղաղ էր: Լեռները շարունակում էին պահել իրենց մեջ խորը և մեծ լուռութեան:

Միայն ձգուռները շարունակում էին իրենց միապա-ղաղ կանչը և յերբեմն գիշերային թռչունը հիշեցնում իլ գոյութեան մասին:

Մենք խմբովին նստել էինք կոլխոզի գրասենյակի առաջ:

Յերեկվա աշխատանքի հոգնածութեան իր գործն էր կատարում, բայց վոչ վոք չէր ուզում հեռանալ:

Զրուցում էին որվա տպավորութեանների մասին, խոսում էին ծխախոտի հաջող բերքից, քննում էին առա-ջիկա որերի կատարվելիք աշխատանքը:

Յես խնդրում եմ նրանցից մեկին—պատմեցե՛ք, ի՞նչ պես էք դուք տպրում: Ի՞նչպես էք աշխատում: Ի՞նչպես էք հաշվառուման յենթարկում աշխատանքը: Ձե՛ն դժվարացնում արդյոք ձեզ այս նոր, մինչև այժմ չտեսնված աշխատանքի ձևերը: Ձե՛ վոր դուք կոլխոզ էք մտել չունենալով վոչ փորձ և վոչ ել մոտիկ որինակ:

Հաճույքով և մի առանձին պարծանքով ինձ պատաս-խանում են: Այդպես են միշտ կարմիր հոկտեմբերցիները, յերբ խոսք է լինում իրենց նվաճումների մասին:

Մինչև 1931 թվի հունվարը կոլխոզն ընդգրկում էր 54 ընտանիք 380 շնչով:

Կոլխոզի ամբողջ գոյութեան ընթացքում վոչ վոք կոլ-խոզից չի դուրս յեկել:

Հարևան Ռուսական Լոռյում ես կար կոլխոզ: Բայց ղեկավարութեանը վատ էր: Անհաշտութեաններ կային: Ժ

մանակին չեյին կարողացել մեկուսացնել կուլակին: Յեվ կոլխոզը քայքայվեց: Ռուսական Լոռյից առանձին գյուղացիներ մի քանի անգամ դիմել են «Կարմիր Հոկտեմբերին», խնդրելով իրենց ևս ընդունել:

Հունվարի 22-ին, Լենինի մահվան 7-րդ տարեդարձի որը «Կարմիր Հոկտեմբերի» վարչութիւնը վորոշեց գործնականորեն անցկացնել:

Ռուսական Լոռյի գյուղացիների ընդհանուր ժողովում դրվեց «Կարմիր Հոկտեմբերի» տարեկան դործնության հաշվետվութիւնը:

Յեղան շատ արտահայտվողներ, քննեցին հաշվետվութիւնն ամենայն մանրամասնութեամբ: Կոլխոզի խոշոր նվաճումներն ակնհայտ էյին, կոլեկտիվ տնտեսության առավելութիւնը հանդեպ անհատականի—միանգամայն համոզեցուցիչ:

Յեվ գյուղացիների կեսից ավելին տեղն ու տեղը դիմում տվեց «Կարմիր Հոկտեմբերին» միանալու:

Սա դեռ «Կարմիր Հոկտեմբերի» ամրապնդման առաջին քայլերն են. սա դեռ կոլխոզի աճման և հզոր կազմակերպութիւն դառնալու սկիզբն է:

«Կարմիր Հոկտեմբերն» զբաղվում է ծխախոտագործութեամբ և այգեգործութեամբ:

Այստեղ մշակում են լավագույն տեսակի ծխախոտ, վորն արտահանվում է:

Այգեգործութիւնը սահմանափակ է, միայն մանր կաղինը (ֆնդլ) ասլրանքային նշանակութիւն ունի:

1930 թ. կոլխոզը ցանել էր 68 հեկտար ծխախոտ, այսինքն 20 հեկտար ավելի, քան 1929 թ. և 8 հեկտար ավելի պլանով նախատեսնվածից: Ցանել էյին նաև յեգիպտացորեն մոտ 50 հեկտար, մի փոքր ցորեն, խոտ և այլն:

1931 թվին կոլխոզն զգալի քայլ է անում ծխախոտի ընդարձակման ասպարիզում:

«Կարմիր Հոկտեմբերն» իր ծխախոտի ցանքերի տա-

րածութիւնը հասցնելու յե 102 հեկտարի: Ծխախոտի ցանքերի ընդարձակումը կատարվելու յե բացառապես ի հաշիվ անտառամաքման (կարչովկայի). այս դարուն կոլխոզը պետք է 30 հեկտար անտառ մաքրի: Դա վերին Լոռյի համար մասնավորապես անհրաժեշտ է բերքատվության բարձրացման տեսակետից, վորովհետև նրա հողերը չափազանց հին են և ուժասպառ:

Սրանից բացի կոլխոզը ցանելու յե նաև 75 հեկտար յեգիպտացորեն, 85 հեկտար խոտ, 7 հեկ. բանջարանոց և տնկելու յե 16 հեկտար նոր այգի: Շնորհիվ կոլխոզի յեռանդուն աշխատանքի, 31 թվի համար նախատեսնված այդ 16 հեկտար այգին կոլխոզը տնկել վերջացրել էր դեռ հունվարի սկզբներին:

Կար ժամանակ, յերբ համայնացրել էյին նաև հավերը, խոզերը և կովերը:

«Կարմիր Հոկտեմբերը» նույնպես իր «տուրքն» է տրվել շեղումներին:

Սակայն դա արագ կերպով ուղղվեց:

Ընկ. Ստալինի նամակը և հոգվածներն իրենց գործը կատարեցին: Կոլխոզնիկները ժամանակին սթափվեցին, հրաժարվեցին «հեծելազորային հարձակումից» և առանց ավել պակաս աղմուկի, արագ ու ճկուն կերպով վերակառուցեցին իրենց աշխատանքները և այդպիսով պահպանեցին ու ամրապնդեցին կոլխոզը:

Շատերին, հազարավոր և տասնյակ հազարավոր հեկտար հողի հետ զործ ունեցողներին, կարող է տարրինակ թվալ, թե դա ինչ կոլխոզ է 200-300 հեկտար ցանքերով, դա ինչ «կուլտարութիւն» է: Ու՞մն է ձեռնառու այդ «թղուկային» տնտեսութիւնը:

Այդպիսի կարծիքը սխալ է և հիմնված է ծխախոտագործական տնտեսութիւնը չգիտենալու վրա. ծխախոտագործական տնտեսութիւնը խիստ կերպով տարբերվում է հացահատիկային և այլ տնտեսութիւնից:

Այստեղ, հողային մի փոքր տարածութեան վրա կարելի չի տնտեսաբար արտադրել անհրաժեշտ ապրանքներ: Բայց միևնույն ժամանակ այստեղ հարկավոր են հարկադրով բանվորական ձեռքեր, հարկավոր է մշտական, համարյա չփոխարինվող աշխատանք:

Ծխախոտագործութեան մեջ սեզոնային աշխատանքը համարյա բացակայում է:

Ծխախոտը պահանջում է աշխատանքի դրժադրում սկսած ապրիլից և վերջացած մինչև դեկտեմբեր-հունվար:

Շատ բարդ պրոցես է ծխախոտագործութեանը:

Խոսեցեք ծխախոտագործների հետ և դուք կհասկանաք, թե վորքան բարդ է այդ կուլտուրան, վորքան շատ աշխատանք է նա պահանջում մարդուց:

Ծխախոտը հեշտ կարելի չի ծխել, բայց բնութեամբ շատ դժվար է նրան պարզեցնել:

Ծխախոտի սերմերի հատիկներից սկսած մինչև դրանակները, պտալերոսները, կամ վոսկեթել կտրված բուրդում-նավատ ծխախոտը—ընկած է չափազանց յերկար ճանապարհ, վորի ուղեկիցն է չափազանց դժվար աշխատանքը:

Ահա սրաարատովում է շիթխանոցը: Այնուհետև դալիս է հերկը—առաջին, յերկրորդ, հաճախ և յերրորդ հերկը: Այդ տափանում են, հետո պարարտեցնում: Դեպի պարարտեցումը հողը շատ աղան է: Պահանջվում է շատ պարարտանյութ և այն ել սուպերֆոսֆատ. աղը նա չի սիրում: Այնուհետև շիթին սկսում են անկել արտում: Դեռ չեն ուղղված մեջքերը, դեռ չի արբւած ճակատներից քրտինքը, յերբ պետք է արդեն քաղհանել:

Կատարվում է առաջին քաղհանը, ապա անմիջապես յերկրորդը: Քաղհանից հետո սկսվում է բերքահավաքումը: Ծխախոտը քաղում են 4-5 անգամ: Այդ քաղերը հենց բնորոշում են ծխախոտի տեսակները: Այնուհետև դալիս է չորացումը, ապա փունջ կապելը, տեսակավորումը և հակ կապելը:

Յեւ ամբողջ աշխատանքի ընթացքում տիրում է նեկոտինի խեղդող հոտը:

Նիկոտինը փչում է ծխախոտի արտերից, յերբ ցողունները ծածկվում են կանաչ, յերկարականջ տերևներով:

Նիկոտինը քաղի ժամանակ կաշում է մարդկանց ձեռքերին: Նիկոտինն ապականում է ողը, յերբ ծխախոտի տերևները չորանում են, դեղնում, խորշում և մեջտեղի յեռակները կոպտանում են:

Ծխախոտը պահանջում է շատ մեծ ուշադրութեամբ և շատ մեծ խնամք:

Նույնիսկ յերբ նա կապված է հակերում, դարձյալ հանդիստ չի տալիս. պետք է բացել հակերը և նայել—չկան արդյոք բորբոսանած կամ վարակված տերևներ, վորոնք ամբողջ հակը կփչացնեն, չկան արդյոք նրանց մեջ վատ չորացած տերևներ:

Այս բոլորի վրա պետք է դռնարել նաև այն, վոր ծխախոտը, ինչպես և բոլոր բույսերը, ապահովված չեն վնասատուներից:

Մեղվեղկա, սովկա, լարաձև վորդ—ահա նրա թշնամիները: Այս բոլորը նստում են ծխախոտի վրա, խժռում են նրան, վոչնչացնում և հաճախ ամբողջովին կործանում ծխախոտագործի մի քանի ամսվա համառ աշխատանքը:

Սակայն կոլխոզնիկները համառորեն պաշտպանում են իրենց աշխատանքը դաշտերում, վորովհետև նա յերկրին տալիս է թանգարժեք կուլտուրա, վորը ծառայում է արտածման համար և այդպիսով ոգնում յերկրի ինդուստրացմանը,

«Կարմիր Հոկտեմբերը» վատ կոլխոզ չէ:

Հաղիվ է լրացել նրա գոյութեան 1 տարին, իսկ կոլխոզն արդեն անկել է 30 հեկտար այդի (մանր կաղին և սալոր), ընդարձակել է ծխախոտի ցանքերի տարածութեանը, կառուցված է մի մեծ մարդու ծխախոտի համար: Այստեղ պետք է շեշտել, վոր այդ մարդը (սարայ) ամբողջովին կառուցված է կոլխոզնիկների ջանքերով:

1907
32595

Հունվարի վերջերին կոլխոզն ամբողջովին հանձնեց
30 թվի ծխախոտի բերքը: Գարնանացանի ընդհանուր նա-
խապատրաստութեան հետ միասին նրանք արդեն անցել են
հասարակական շենքերի կառուցմանը:

Իսկ կառուցման ծրագիրը բավական ընդարձակ և
պիտի կառուցեն ծխախոտի մի մեծ չորանոց, անասունների
գոմ, պահեստ, սիլոսային/աշտարակ և մի ընդարձակ բնա-
կարան:—

Լինելու յե ընդհանուր չորանոց, ընդհանուր մարագում
ծխախոտը փնջելու յեն, տեսակավորելու և հակեր կապելու:

Աշխատանքի բաղմադարյան պայմանները, վորոնք
բթացնում, չորացնում և առաջ եյին բերում թոքախտ՝ վե-
րանալու յեն:

Կոլխոզում լինելու յեն աշխատանքի համար հատկա-
պես հարմարեցված առողջապահական շենքեր:

Ցերեխաները և հիվանդները չեն աշխատելու: Աշխա-
տանքը չափավորվելու յե: Ծխախոտի սոցիալական հիվան-
դությունները աշխատանքի ճիշտ կազմակերպման և առող-
ջապահական պայմանների ճշման տակ հետ են նահանջելու:

Այսպես եյին ասում ինձ վարչութեան անդամները և
նույնը յես կրկնում եմ այժմ ծերունի-կոլխոզնիկին, վորի
հետ զրուցում եմ:

Նա զլխի շարժումով հավանություն և տալիս, վորի
ընթացքում նրա դեմքի կնճիռները հարթվում են, դարձ-
նելով դեմքը յերիտառարդ և առույզ:

Նա ժպտում եւ Սակայն յերբեմն նրա դեմքով սանում
և թեթև, հազիվ նկատելի անվստահություն:

Ի՞նչի հետևանք և այդ:

Ի՞նչու իր սրտի խորքում նա չի հավատում իմ ասա-
ծներին:

Գուցե նա ինձ համարում և հեքիաթներ հնարող, վո-
րոնցով (հեքիաթներով) այնքան հարուստ և հայ ժողովուրդը:

Կամ գուցե նա ինձ համարում և մի յերեակայող, վորն
անցյալի ծանր իրադարձություններից և այսօրվա կենսու-
րախ կառուցումից հաշտութեամբ հյուսում և գալիքի
հեքիաթը:

Ո՞վ իմանա ի՞նչի մասին և նա մտածում:

Ձե՞ վոր նա առաջին անգամն և ապրում և աշխատում
կոլխոզում:

Նա իր տարիքին շատ բան և տեսել:

Նա տեսել և բեկերի, տաճկական եֆենդիների և
ռուսական իշխանների ու կալվածատերերի:

Իսկ կոլխոզ, հասարակական չորանոցներ—նա չի
տեսել:

Այս ամենը ծերուկը չի տեսել: Իրա համար ե, վոր նա
անվստահորեն ժպտում և այժմ: Այդ և պատճառը, վոր նա
այդպես թերահավատորեն նայում և դեպի ինձ, վախենա-
լով իր կասկածանքով անհանգստացնել իր և իր կոլխոզի
զրավիչ աղաղան:

Իր գոյութեան համեմատաբար կարճ ժամանակամիջո-
ցում խոշոր նվաճումներ և ձեռք բերել «Կարմիր Հոկտեմբե-
րը» և դա նկատելի յե արդեն շրջակայքում:

Կոլխոզը մի անգամ արդեն պրեմիա յե ստացել.—300
ռուբլու մանուֆակտուրա, գործուղում դեպի սանատորիա
և եկակուրսիա դեպի Սարկով:

Կոլխոզը կարող և յերկրային ցուցադրական կոլխոզ-
ների շարքում պատվավոր տեղ զբաղի:

Իրավացի չենք լինի, յեթե չմատնանշենք, վոր կոլխո-
զը ունի «արտադրութեան մի ճյուղ» ևս, վորը պակաս կա-
րևոր չե ծխախոտից և կաղինից:

Թեպետ կոլխոզը հատկապես չի զբաղվում այդ ճյու-
ղով, բայց և այնպես այդ աշխատանքը բավական զգալի յե:
«Կարմիր Հոկտեմբերը» տալիս և կոլեկտիվիստների
կադրեր, ավելի ճիշտ պատրաստում և այդ կադրերն ուրիշ-
ների համար:

Ռայոնում արդեն այսպիսի կարծիք ե տիրում—

— Պետք ե ակտիվիստ—դիմիր «Կարմիր Հոկտեմբեր»-ին»:

Ահա ինչու Առաքելյան Վահանն առաջ եր քաշվել վորպես Լոռ դյուզխորհրդի խոհիվար, իսկ այժմ «Հոկտեմբերի 12-րդ տարեդարձ» կոլխոզի նախագահի տեղակալն ե, իսկ Քեհեյան Անդրանիկը, Գրիգորյան Սեդրակը և Դավլաշյան Սուրենը հարևան կոլխոզների նախագահներն են:

Տնտեսավարության նոր ձևերը ստեղծում են աշխատանքի նոր պայմաններ:

Նոր պայմաններն առաջ են բերում նաև նոր փոխհարաբերություններ:

Կոլեկտիվացման ժամանակ «միջոցը» դառնում ե իսկական համերաշխության ձև, կոլեկտիվացման ժամանակ ճառալուծյունը և ոգնությունը դիտվում ե միայն կոլեկտիվի շահերի տեսակետից:

Կոլխոզի ներսում խորը կերպով ամրացել ե այն կարծիքը, վոր ինքը պետք ե ոգնի հարևան կոլխոզներին:

Յեվ իսկապես, «Կարմիր Հոկտեմբերը» յերբեք չի հրաժարվել կոլխոզային համերաշխությունից:

Աշխատանքների յեռուն ժամանակ կոլխոզը մոտակա կոմունան եր ուղարկել մարդկանց և լծկան՝ հերկին ոգնելու համար:

Իլյիչի անվան կոլխոզն են ուղարկել ատաղձագործներ, նույնիսկ իրենց մարագի կառուցման աշխատանքները դադարեցնելու դնով:

Վորոշիլովի և Կալինինի անվան կոլխոզներն են ուղարկել բրդագոյներ և ձիեր՝ հերկին և ծխախոտի տնկմանն ոգնելու համար:

Իսկ կոլխոզի դաշտաբուժական ճյուղի ղեկավարը մի քանի օրով գնացել եր Իլյիչի անվան կոլխոզը հրահանգներ տալու, թե ինչպես պիտի խնամել ծխախոտը:

Վոչ վոք չի կարող գանգատվել «Կարմիր Հոկտեմբերի» կոլխոզնիկներից:

Վոչ վոք չի կարող նրանց նախատել փակվածության մեջ:

Կարմիր հոկտեմբերցիները համերաշխ կերպով ամրապնդում են կոլխոզային շարժումն իրենց կոլեկտիվի սահմաններից դուրս ևս: Կոլխոզնիկներն ոգնում են իրենց հարևաններին:

Վրա յե հասնում ղիշերը:

Լեռների դադաթներից բարձրանում ե լուսինը և փրոտում իր արծաթագույն շողերը շրջակայքի վրա:

Ծովից փչում ե աղի խոնավություն:

Յերկնքի կապտավուն կամարի վրա փայլում են աստղեր: Լուսթյունը ձգվում ե հեռու և հեռու:

Հոգնած կոլխոզնիկները ցրվում են:

Նրանք շտապում են հանգստանալու:

«Կարմիր Հոկտեմբերի», ինչպես և հարևան կոլխոզների գյուղացիները դադթել են Տաճկաստանից:

Տաճկաստանում հոգերը դառնում եյին եֆենդիների ձեռքին:

Հարկերը ծանր եյին և անչափ. բնակչությունից առնում եյին բերքի և յերկրորդ մասը և տաբերորդ մասը և մնացած մասը. խոտեցեք նրանց հեռ և նրանք կպատմեն ձեզ, թե ինչպես են «ապրել» Տաճկաստանում: Սարսափ ե բուրում այդ վոչ խորամանկ պատմություններից:

Հայերը մասսայական կերպով փախչում եյին Տաճկաստանից և հույս ունեյին ապաստան գտնելու Ռուսաստանում, սակայն մի կրակից ընկնում եյին մյուս կրակի մեջ:

Այդ իսկ ժամանակ ցարական կառավարությունը պատժում եր ապստամբ չերքեզներին:

Սրով և կրակով եյին անցնում ցարական զորքերը լեռնային Կովկասով, մաքրելով ամեն ինչ իրենց ճանապարհին, ծածկելով իրենց անցած ուղին հաղթողների և հաղթվողների վոսկորներով:

Առէները դատարկվեցին: Լեռները վայրենացան: Հարուստ աղբիւնները դարձան ամառի անապատներ:

Իեռ այժմ ել դուք լեռներում կարող եք վայրի պլուզատու շատ ծառերի հանդիպել, վորոնք ժամանակների ընթացքում վայրենացել են:

Իեռ այժմ ել այդ ծառերն առատ պտուղներ են տալիս, բայց այդ պտուղները դառն են, ինչպես չերքեղական վիճակն անցյալում և տղպոտ, ինչպես անցած պայքարը:

Ահա այս վայրերում հենց տեղավորվեցին Տաճկաստանից փախչողների մի մասը:

Իրենց ծոցում բազմահազար ազատասեր չերքեղներ թաղած լեռները դարձան փախստական հայերի համար նոր հայրենիք, նորից դարձան համառ աշխատանքի և գոյության դաժան պայքարի վայրեր:

Հողը սեփականութիւնն եր հանդիսանում «մեծ» և փոքր իշխանների, վորոնք տիրապետում եյին հարյուր հազարավոր ղեկատիրն բերքատու հողերի, վորոնք նվեր եյին ստացել «համարձակության» և «քաջագործության» համար, տասնյակ և հարյուր հազարավոր գորշ զինվոր—«անասունների» սպանդանոց քշելու, պատժված ժողովրդների անխիղճ խողխողման համար:

Հողը կապալով եր տրվում և այն ել վոչ յերկարատե, Կապալով տրված հողի վրա արգելվում եր շենքեր կառուցել, այգիներ զցել, պլանավորումներ կատարել:

Յարական կառավարութիւնը վախենում եր, վոր նոր եկեղները կարող են ամրանալ հողի վրա և այն ժամանակ արգեն հեշտ չի լինի նրանց արմատահան անել:

Գաղթականներն զբաղվեցին ծխախոտագործությամբ, այսինքն նրանով, ինչով վոր զբաղվում եյին Տաճկաստանում:

Կապալավարձը բարձր եր և լրացվում եր վոչ պակաս բարձր հարկերով:

Այս բոլորի վրա ավելանում եր ծխախոտագործական արդյունաբերության նյութական հարստահարումը:

Յերբ բերքը հավաքված եր և ծխախոտը չորանում եր դեռ, սովորաբար դալիս եր վորեւ մի գործարանատեր և սկըսում եր գնել ծխախոտը:

Վորքան կամենար, այնքան ել կվճարեր:

— Ձեռնտու չե—մի ծախիր:

Վոչ մի սահմանված գին, վոչ մի կանոն:

— Քեզ կվճարեմ այսինչ գնով, իսկ հարևանիդ—այսինչ:

— Բայց ինչո՞ւ:

— Հարևանիդ ծխախոտը լա՞ն է:

Յեվ միատեսակ ծխախոտի համար վճարում եյին տարբեր գին և հաճախ այնքան ցածր, վոր արժեքագուրկ—եյին անում ամբողջ բերքը:

Ծխախոտ գնողներն ունեյին իրենց «սիրեցյալները». այդ նրանք եյին, վորոնք իրենց ձեռքումն եյին պահում գյուղը, վորոնք ոգնում եյին քամելու չքավորներին, վորոնք ծառայում եյին վորպես դադտնի միջնորդներ գործարանի և ծխախոտագործի միջև:

Ձեզ զարմացնում ե, թե ինչո՞ւ եյին վատ ապրում ծխախոտագործներն այդ բարեհամբույր յերկրամասում:

Ձեզ զարմացնում ե, թե ինչո՞ւ նման թանգարժեք կուտուրայի դեպքում ինչպիսին ե ծխախոտը—հայ աշխատավորներն ապրում եյին սարսափելի աղքատության մեջ:

Իմեցեք նախկին ծխախոտային գործարանատերեր՝ Մեսաքսուզու, Ստամբուլի, Ջիզիտի նախկին յեկամուտներին և դուք կհասկանաք, թե ինչպես և վորտեղ եյին թափվում ծխախոտագործների յեկամուտները և դուք կհասկանաք, թե ինչպես բնութիւնը, վորը տալիս ե հարուստ պարզներ,

միևնույն ժամանակ տալիս եր այն վոչ աշխատավոր հողագործին:

Հայ աշխատավորները միամտաբար հավատալով, վոր քրիստոնիաներն ավելի բարեսիրտ են քան մուսուլմանները, Ռուսաստանում ստացան միայն մի անբաժանելի իրավունք — անասման աշխատել, կարիքից անրաժան լինել և շարունակ վրդովվել ցարական կարգերից:

Սոսեցեք վորևե ծերունու հետ: Խնդրեցեք, վոր պատմի ձեզ վորևե միջադեպ իր անցյալից:

Յեվ լսեցեք ուշադիր: Լսեցեք յերկմր, յերկմր: Դուք շատ բան կիմանաք: Շատ բաներից դուք կսարսափեք:

Բայց յերբ նա պատմելով կհասնի մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, կամ յերբ դուք, ընդհատելով նրան, հարց տաք — «Իսկ ի՞նչ ե արել ձեզ համար խորհրդային իշխանությունը», նա մի բոպե կանդ կառնի:

Նա խորը շունչ կքաշի, կարծեք աշխատելով ավելի շատ ոգ ծծել և դեմքը կծածկվի կարմիր աշխույժով:

— Ո՛ր, խորհրդային իշխանությունը մեզ շատ բան ե տվել — կասի նա ձեզ, մի անգամից խոսք չգտնելով մանրամասն պատմելու այդ մեծ դործի մասին:

Իսկ հետո, կարծեք թե աշխատելով ազատվել մտքերի և խոսքերի հորձանքից, նա ձեզ կպատմի, թե ինչպես ձրիարար հողը հանձնվեց իրենց:

Շատ եր հողը: Անասման քանակությամբ: Ընտրի՛ր՝ վորը կուզես և վորտեղ կուզես: Միայն կարողացիր մշակել նրան:

Ամեն ինչ պատկանում ե քեզ: Չկան իշխանները: Չկան կառավարիչներ, վոր մտրակեն մարդկանց ինչպես շների: Չկան վայրի և արյունոտ լուծարեղիկներ:

Մինչդեռ կա գյուղխորհուրդ, վորտեղ աշխատում են հարազատ մարդիկ, չքավորներ. նախագահն ել հարազատ ե, հայ չքավորներից:

— Ո՛ր, խորհրդային իշխանությունը մեզ շատ բան տվեց:

Ի՞նչ ե նշանակում «շատ» — ամեն ինչ: Ամեն ինչ տվեց: Յեվ ազատ աշխատելու իրավունք և ազատ ապրելու իրավունք:

— Դուք տեսնո՞ւմ եք այս տները — ձեռքով ցույց կտա նա ձեզ լավ տները — սրանք կառուցված են խոր, իշխանության որոք, իսկ նրանք հին — և ցույց կտա նա ձեզ շան բների նմանվող տնակների վրա — նրանց մեջ մենք ապրում եյինք ցարիկմի ժամանակ:

— Չե՞ վոր մեզ չեղ կարելի լավ տներ կառուցել, մեզ չեղ կարելի այգիներ տնկել, հողը պատկանում եր իշխաններին — կբացատրի նա ձեզ, վախենալով, վոր դուք գուցե այնքան ել ճիշտ չհասկացաք նրան և ներկան խառնում եք անցյալի հետ:

Դուք մի հայացքով նայում եք ձեր շուրջը: Յեվ տեսնում եք շատ նոր տներ, ծխախոտի կանաչ դաշտեր, կադնու խիտ թփուտներ, խաղողի կախված վողկույզներ և ծառերությունից խոնարհված պտղատու ծառեր:

Դուք յերկար նայում եք նրանց և այն ժամանակ սկսում եք հատկանալ, թե ինչու այդքան ուրախությամբ և շնորհակալությամբ խոսում են այստեղ խորհրդային իշխանության մասին, թե ինչու նոր հասարակակարգի մեջ այստեղ տեսնում են վոչ միայն իրենց ազատությունը, այլ և ամբողջ մի ժողովրդի բաղձանքների իրագործումը:

* * *

Ձեզ հետաքրքրում ե, թե ինչպես ե կազմակերպված աշխատանքը կոլխոզում, ինչպիսի յեկամուտներ ունի նա, աշխատանքի ինչպիսի ձևեր են գործադրվում այստեղ:

Համեցեք: Ձեզ այդ մասին ես սիրով կպատմեմ: Ձեզ ցույց կտան և հաշիվներ և գրքեր և անցմրցման պայմանա-

գրեր: Նայեցեք: Կարդացեք: Ուսումնասիրեցեք: Այսանդ ամեն ինչ պարզ է ինչպես ասի մեջ:

Այժմ յերեկոյ յե, իսկ վաղը առավոտյան բոլորը դուրս կդան աշխատանքի:

Սակայն մարդիկ դես ու դեն չեն ընկնելու, այլ ամեն վեժ կերթա իր տեղը և կսկսեն աշխատել իրենց ողակապետի ղեկավարութեան տակ:

Ամբողջ կոլխովը բաժանված է հինգ խմբերի (գրուպա). ամեն մի խումբ ունի իր խմբավարը, վորն ընտրվում է խմբի ընդհանուր ժողովում և հաստատվում կոլխովի վարչութեան կողմից:

Ընտրովի խմբավարների այս սկզբունքն այստեղ պահվում է հաստատ և մինչև այժմ չի խախտվել:

Այսպիսի կարգը պետք է վողջունել: Դա աշխատանքի սոցիալիստական կազմակերպման ձևերից մեկն է, վորը հետագայում իր տեղն է գրավելու սոցիալիստական տնտեսութեան բոլոր ճյուղերում:

Ընտրում են խմբավար—աշխատանքի հրամանատար և յենթարկվում են նրան. իսկ յեթե նա չի կարողանում իր պարտականութիւնները կատարել, նրա փոխարեն ընտրում են մեկ ուրիշին:

Բայց դուքն աշխատանքի ժամանակ գոյութիւն ունի «քվեարկութիւն» և «վերընտրութիւն»:

Վոյ: Կամավոր դեմոկրատական քվեարկութիւն՝ ընտրութիւնների ժամանակ և պարտադիր, հաստատուն դիսցիպլինա՝ աշխատանքի ժամանակ—սա յե այն սկզբունքը, վորը յուրացրել են կոլխովիկները և վորը մինչև այժմ չի խախտվել:

Խմբավարին տրված են յերեք ողնականներ, վորոնք հետևում են՝ մեկը—լծկան անասունին, մյուսը—ինվենտարին և յերրորդը—սերմացույին:

Աշխատանքի ժամանակ գոյութիւն ունեն ողակապետ-

ներ կամ բրիգադիրներ, վորոնց անմիջական ղեկավարութեան տակ կատարվում են բոլոր տեսակի աշխատանքները տեղում:

«Կարմիր Հովտեմբերի» պայմաններում խմբերի բաժանելը բավական անհրաժեշտ և կենսունակ միջոցառում է հանդիսանում:

Բանը նրանումն է, վոր Վերին Լոռն, ինչպես և ամեն մի գյուղ այս կողմերում, ցրված է բլուրներով վրա: Մեկ յերկու տուն ընկած են այս բլուրի վրա, մի քանի տուն մյուսի և այլն:

Իրար հետ հարաբերութիւն պահելը հեշտ չէ: Արտերը ևս խմբված չեն: Սա ուսական կամ ուկրաինական գյուղը չէ փողոցներով, թաղերով և ընդարձակ արտերով:

Մի խումբ տներ, վորոնք ընկած են համեմատաբար վոչ այնքան մեծ տարածութեան վրա և կազմակերպչական տեսակետից կազմում են կոլխովի «գրուպան», ցեխի նման ինչ վոր մի բան, թեպետ առանց ինքնուրույն տնտեսական ֆունկցիաների և վարչութեան:

Աշխատանքների բաժանման գործը տանում է վարչութեան անդամ դաշտաբուժական մասի վարիչը: Նա բաժանում է աշխատանքի նարյաղները, շրջում աշխատանքի վայրերը, տալիս է ցուցմունքներ և հրահանգներ:

Չնայած այս առատ «պաշտոնյաներին», բայց և այնպես կոլխովն ունի միայն մեկ ազատ աշխատող—վարչութեան նախագահը (հաշվապահութիւնը կատարում է դրսից հրավիրված հաշվապահ): Մյուս բոլոր ղեկավարներն աշխատում են ըստ համատեղութեան, իրենց հիմնական պարտականութիւնների հետ:

Արտաժամյա աշխատանքի համար նրանց հաշվում են միայն մի քանի ժամ և վոչ ավելի:

Աշխատանքներին մասնակցում է կոլխովի համարյա ամբողջ բնակչութիւնը:

Այնուամենայնիվ պետք է մատնանշել, վոր աշխատանքին ներկա լինելն անբավարար է:

Պատկերավորելու համար բերենք հետևյալ թվերը:

Շնչերի ընդհանուր թիվը կոլխոզում կազմում է 362 հոգի, վորոնցից՝ 1-ից մինչև 10 տարեկան—115 շունչ, 10-ից 14 տարեկան—49 շունչ, 14-ից 16 տարեկան—20, 16-ից 18 տարեկան—19, 18-ից մինչև 65 տարեկան—156 և 65-ից վեր—3 շունչ:

Այսպիսով աշխատունակ կոլխոզնիկների հիմնական թվումը կազմում է 185 հոգի:

Այս քանակությոնը բավական կլինի կոլխոզի պլաններն իրագործելու համար, բայց այդ լամբից դուրս են մընում մինչ 50 հոգի կանայք, վորոնք համարյա բոլորովին չեն աշխատում կոլխոզում և զբաղվում են տնային տնտեսությամբ, այն ժամանակ, յերբ թեթև աշխատանքներում (կաղինի հավաքում, ծխախոտի տունկի ծաղիկների պոկում) բավականաչափ գործադրվում է նաև անչափահասների աշխատանքը:

Յեվ ահա յեթե վերցնենք, թե ինչպես եյին դուրս գալիս աշխատանքի անցյալ տարի հունիսին և հուլիսին, այսինքն ավելի լավված աշխատանքների ամիսներին, ապա կատանանք հետևյալ պատկերը:

Հունիսին աշխատանքի յեն դուրս յեկել 229 հոգի, վորոնք բոլորը միասին աշխատել են 3580 աշխատանքային ուր (այսինքն միջին հաշվով 16 աշխատանքային ուր ամեն մեկին):

Հուլիսին աշխատանքի եյին դուրս յեկել 197 հոգի, բոլորը միասին աշխատել են 2970 աշխատանքային ուր, այսինքն ամենք մեկը միջին թվով աշխատել է 15 աշխատանքային ուր:

Պետք է նկատել, վոր այս թվերն այնքան ել հիշատակեն, վորովհետև աշխատանքի դուրս յեկածները թվում մըտ-

ցված են նաև մանուկները և անչափահասները, վորոնք աշխատել են վոչ ամբողջ ուրը, այլ մի քանի ժամ միայն:

Սակայն յեթե վերցնենք նույնիսկ այս հանգամանքը, համենայն դեպս ամեն մի աշխատունակի բեռնվածությունը ամսական 16-18 ուրից չի անցնի:

Կոլխոզում տեղի յեն ունեցել աշխատանքային դիպիպլինայի խախտման դեպքեր:

Այդ բանի դեմ կովելու համար անց է կացվում հետևյալը. գործալքողներին նկատողություն է արվում, իսկ կրկնվելու դեպքում նրանք տուգանվում են իրենց մի ուրյա աշխատավարձի չափ:

Դեպքեր են յեղել, յերբ յերկու կոմյերիտականներ թողել են աշխատանքները և գնացել են գրոսնելու:

Նրանց տուգանել են: Նրանց վարմունքը քննվել է կոլխոզային ակտիվի ժողովին: Մեղավորները «զղջացել են»:

Վերջին ժամանակներս նրանք աշխատանքներից չեն բաժանվում:

Յերիտասարդ են կոլխոզնիկները: Չունեն դեռ հարկ յեղած փորձառություն: Դեռ բոլորը չեն յուրացրել վոր կոլխոզային դաշար հանդիսանում է կոլխոզային Ֆրոնտի մի մասը, վորտեղ, ինչպես ամեն մի այլ Ֆրոնտում, հարկավոր է ուշիմություն, տոկունություն և հաստատակամություն:

Չեր կարող իհարկե այս յերեույթները չնկատել կոլխոզի վարչությունը, վորը ժամանակին կարողանում է նկատել նման յերեույթները, հանել հիմնական յեզրակացություններ և կոլխոզային մասսայի լայն կարծիք կաղմակերպել աշխդիպիպլինայի և արտադրողականությունյան բարձրացման շուրջը: Յեվ կոլխոզի վարչությունը ժամանակին մատնանշել է.

— Աշխատանքի դիպիպլինան բացակայում է.

— Աշխատանքների ժամանակ խոտակցություններ են տեղի ունենում.

— Նկատվում ե անուշադիր վերաբերմունք դեպի կատարվող աշխատանքը:

Պարզ ե, վոր այսպիսի դրությունը չի կարող չազդել կոլխոզի ընդհանուր դրության վրա:

Անցյալ տարվա դարնանացանի կամպանիայի ժամանակ նկատվեց կոլխոզի արտադրական պլանի կատարման մեջ ձեղքվածք:

Ծխախոտի տնկումն սկսեց ձգձգվել:

Յեվ ահա ամբողջ կոլխոզում սկսեց հնչել—

— ձեղքվածք... ձեղքվածք...

Բոլորն իրար անցան: Հանաք բան ե—տնկումն ուշացավ. իսկ չե՞ վոր «Կարմիր Հոկտեմբերը» սոցիալիստական մրցման պայմանագիր ե կնքել հարևան կոլխոզների հետ:

Զի կարելի թույլ տալ պլանի վիժում:

Վարչությունն անմիջապես մոբիլիզացիայի յի յենթարկում հասարակական կարծիքը:

Կոմյերիտականները հարցը քննում են իրենց բլիշում: Պատի լրագիրը սկսում ե ահազանգել:

Յեվ կոլխոզնիկները վորոշում են—

— Ավարտել ծխախոտի տնկումը մինչև մայիսի 15-ը:

— Աշխատանքները տանել հարվածային կարգով:

Իսկ չե՞ վոր պլանից բացի հարկավոր ե 8 հեկտար ավելի տնկել:

Աշխատանքը սկսում ե յեռալ:

Դաշտ դուրս յեկան բոլոր աշխատունակները: Վոչ մի դասալիք, վոչ մի սիմուլյանտ:

Յեվ արդյունքն այն յեղավ, վոր աշխատանքներն ավարտվեցին ամբողջովին և ժամկետից 3 օր առաջ:

Աշխատանքի ճիշտ կոնկրետացումը բավական նպաստում ե աշխատանքների սահուն սահմանավորման և աշխատանքի նորմաների սահմանմանը:

Մշակված և ընդհանուր ժողովի կողմից հաստատված

են աշխատանքի նորմաներ, վորոնք հայտնի յեն ամեն մի կոլխոզնիկի:

Ամեն ինչ նախատեսված ե նորմայով, ամեն ինչ ճշտորեն հաշված ե և նշանակված:

Սակայն, կարող են թյուրիմացություններ լինել, սխալ հաշվառում, աշխատանքի իզուր վատնում, վերջապես, կարող ե տեղի ունենալ անբարեխղճություն աշխատանքների կատարման ժամանակ:

Ամեն ինչ կարող ե լինել:

Իսկ թյուրիմացությունները պետք ե լիկվիդացիայի յենթարկել և վորքան կարելի յե շուտ, օրեկտիվորեն: Նման դեպքերում չի կարելի ձգձգել վեճը, հակառակ դեպքում կարող են բամբասանքներ առաջ գալ:

Յեվ յեղքը գտնված ե:

Կոլխոզի վարչության կից կազմված ե հատուկ «ստուգիչ բրիգադա» 3 հոգուց բաղկացած:

Հարկ յիզած դեպքերում բրիգադը գնում ե աշխատանքի վայրը, հետադուտում, ստուգում և հարթում կոնֆլիկտը:

Մի անգամ բրիգադան հայտնաբերել եր աշխատանքի սխալ հաշվառում և աշխատանքի ցածր վորակ:

Առաջարկվեց վերանայել վարձատրությունը:

Վարչությունը կատարեց այդ:

Յեվ վոչ մի անախորժություն, վոչ մի վիրավորանք:

Բրիգադան վորոշել ե—ուրեմն ճիշտ ե:

Բրիգադին պետք ե հավատալ:

Կոլխոզը մրցում ե: Յեվ վոչ միայն իրեն ներսում, այլ և հարևան կոլխոզների հետ: Սոցիալիստական մրցման մասսայական շարժումն ընդգրկեց նաև «Կարմիր Հոկտեմբերին»:

Վոչ այնքան հեռու գտնվում ե Աթարբեկյանի անվան կոլխոզը:

Տնտեսության ձեռք միկնույնն ե. իր ծավալով և այնքան փոքր չի: Յեվ ահա, լեզու գտան:

Խոսակցությունները յերկար չտեկցին: Պայմաններն ընդունելի չեն. թե մեկը և թե մյուսն աշխատում են նպատակել յերկրի կոլեկտիվացմանը, թե մեկը և թե մյուսը կառուցում են սոցիալիստական դյուղատնտեսություն: Ել ի՞նչ «աճուրդ» կարող ե լինել այստեղ:

Քաղաքական խնդիրները համեմատելի չեն:

«16-րդ կուսկոնֆերենցիայի դիմումի և կուսակցության վորոշման հիման վրա, մենք, «Կարմիր Հոկտեմբեր» կոլխոզի և Աթարեկյանի անվան կոլխոզի անդամներս հանձինս մեր լիազոր ներկայացուցիչներին, կնքեցինք ներքոհիշյալ քաղաքական—տնտեսական պայմանագիրը:

Ամեն կերպ աշխատելով իրագործել կուսակցության և պետության միջոցառումները, վորոնք ուղղված են դեպի արդյունաբերության և դյուղատնտեսության զարգացումը և բարձրացումը, դիմելով սոցիալիստական մրցման, մեր վրա յինք վերցնում հետևյալ պարտավորությունները...»:

Յեվ այնուհետև դալիս են դործնական կետերը՝ ընդարձակել ցանքերի տարածությունը, համայնացնել սերմացուն, բարձրացնել աշխատանքային դիսցիպլինան:

Չեն մոռացված նաև փոխադարձ ստուգման, լայն հասարակական կարծիքի առաջ հաշիվ տալու կետերը:

Պայմանագիրը վերջանում է Համկոմկուսի (բ) Հ-կովկասի Յերկրային Կոմիտեյի և Յերկրային Գործադիր Կոմիտեյի դիմումից բերված հետևյալ խոսքերով, վորոնք հաստատուն և վճռական կերպով պնդում են, վոր՝

«Մենք այս խնդիրները կիրագործենք, վորովհետև ընթանում ենք կոմկուսի լենինյան քաղաքականությամբ ստուգված ճանապարհով. վորովհետև դյուղացիության հիմնական մասսաներն իրենք դործնականորեն վճռում են սոցիալիստական շինարարության հարցերը դյուղում»:

Ստորագրություններ և ուրիշ վոչինչ:

Վոչ մի կնիք: Պայմանագիրն ամրագրել են սեղմելով իրար ձեռք, հաստատել են՝ կոլխոզային մասսաների միաձուլությամբ:

Հարեան դյուղում գտնվում է «Նոր Լույս» հայկական կոլխոզը:

Նրանք ևս ուղարկել եյին իրենց ներկայացուցիչներին «Կարմիր Հոկտեմբեր» սոցմրցման պայմանագիր կնքելու:

— Ի՞նչ կա վոր, կկնքենք և նրանց հետ. յետ չենք մնա: Յեթե աշխատում ենք սոցիալիզմի համար, ապա աշխատենք սոցիալիստորեն:

Յեվ նորից պայմանագիր: Յեվ նորից սոցմրցման մասին:

«Նոր Լույսի» հետ կնքած պայմանագիրն ավելի փոքր է իր ծավալով և առանց նախաբանի:

— Իրագործել 100 տոկոսով ստուգիչ թվերը:

— Կազմակերպել ծխախոտագործական ցուցադրական դաշտ, գործադրելով հանքային պարարտանյութեր:

— Նյութական ողնություն ցույց տալ կոլխոզի չքավորներին և բարակներին:

Իսկ վորպեսզի հսկողություն լինի, վորպեսզի յետ մնացողներն առաջ անցնեն—

— Ամսական յերկու տնգամ իրար տեղեկություններ տալ սոցմրցման պայմանագրերի իրագործման մասին:

— Այցելել իրար, փոխադարձ հետազոտություն կատարել:

— Իսկ հվ առաջինը յեզավ—հարցնում եմ յես ժպտացող կոլխոզիկներին:

— Իհարկե մենք—հեղինակավոր կերպով պատասխանում են նրանք—մենք վոչ միայն իրագործեցինք պայմանագիրը, այլ և մի շարք կետերում դերակատարեցինք:

Դուք փաստեր եք պահանջում:

Համեցեք—

— 1930 թ. ծխախոտի ցանքի պլանը գերակատարված է 8 հեկտարով:

— Յեղիպտացորենինը՝ 5 հեկտարով:

— Այգիների տնկումը՝ 4 հեկտարով:

— Իսկ ցորեն, վորը բոլորովին ել նախատեսնված չի յեղել պլանով, ցանել են վոչ ավելի վոչ պակաս 20 հեկտար:

Այդպես ե յեղել միշտ: Այդպես ե յեղել բերքահաճախական ժամանակ. այդպես յե յեղել ծխախոտի չորացման և փնջման ժամանակ. այդպես ե և այժմ, յերբ «Կարմիր Հոկտեմբերն» ավելի մեծ ենտուզիազմով պատրաստվում ե բոլշևիկյան յերկրորդ գարնանացանին:

Ահա ձեզ «Կարմիր Հոկտեմբերը»:

Դե փորձեցեք մրցել նրա հետ:

Սոցմրցման հետ միասին, անցյալ տարվա բերքահաճախական կամպանիայից սկսած կոլխոզում ծայր ե առել հարվածայնությունը:

Կոլխոզնիկների ճնշող մեծամասնությունը հարվածայիններ են, հարվածայիններ վոչ խոսքով, այլ գործով:

Շատ են նրանք. և տղամարդիկ և կանայք և յերիտասարդներ և հասակավորներ: Հարվածային չեն նրանք, այլ ենտուզիատներ:

Քանի՜ քանի անգամ նրանք մինչև կես գիշեր լուսնյակի լուսի տակ մեկիկ-մեկիկ ծխախոտի տերևներ են քաղել, վոր ժամանակին սառնամանիքից ազատեն իրենց աշխատանքի պտուղը:

Քանի՜ քանի անգամ նրանք մինչև կես գիշեր ճրագի լուսի տակ մեկիկ-մեկիկ ծխախոտի տերևներ շարել են թելերի վրա:

Քանի՜ քանի անգամ նրանք մինչև կես գիշեր ճրագի լուսի տակ մեկիկ-մեկիկ իրար վրա յեն դասավորել ծխախոտի չորացած տերևներ, փնջեր կապել, հակեր կազմել:

Յեվ միշտ ուրախ, միշտ վիզկտորությամբ, առանց տըրտունջի, առանց վհատման:

Միշտ, յերբ արտադրական պլանի կատարումը դժվա-

րությունների յե հանդիպել, նրանք հավաքել են իրենց ամբողջ ուժերը, հարթել այդ նեղ տեղերն ու հաղթականորեն առաջ անցել:

Յեվ միշտ, նրանցից ամեն մեկը յերբ ծխախոտի տերևը շրջել ե մատների մեջ, կրծքի տակ ուռճացել ե սիրտը, ամբողջ եյությամբ դգացել կոլեկտիվ աշխատանքի քաղցրությունը և խորապես համոզված ե յեղել սոցիալիստական տնտեսության վերջնական հաղթանակի մեջ:

Այդպես ե «Կարմիր Հոկտեմբերում», այդպես ե մեր յերկրի ամեն մի վայրում, ուր բաբախում ե աշխատանքի տեմպը:

* * *

Մեզ հետաքրքրում ե կոլխոզի անդամների յեկամուտը:

Ի՞նչքան են նրանք աշխատում: Ի՞նչպես են ստանում իրենց վարձատրությունը:

Ի՞նչ տեսակի յեկամուտներ ունեն:

Մենք դիտենք, վոր կոլխոզնիկների և ընդհանրապես ամբողջ կոլխոզի յեկամտի հարցը չափազանց մեծ նշանակություն ունի:

Կոլխոզի յեկամուտներով ե կոլխոզնիկը դատում շահավետ ե, թե վոչ կոլեկտիվ տնտեսությունն իր համար:

Յեվ յեթե անհատական տնտեսությունը, հավասար աշխատանքի գործադրման դեպքում, նրա համար ավելի շահավետ լիներ քան կոլեկտիվը, ապա հազիվ թե նա ուշադրությամբ լսեր բանաձևեր և վորոշումներ կոլեկտիվացման մասին: Յեվ հազիվ թե նրա հարևան անհատականներն այնքան սիրով կոլխոզ մտնեյին:

Ի հարկե, կոլխոզնիկները կարողանում են տարբերել «այսորվա» շահավետությունը «վաղվանից», բայց և այնպես, տնտեսության շահավետությունը կոլխոզում հիմնական տեղ ե բռնում թե կոլխոզի համար տարվող մեր աշխատանք-

ներում և թե կոլխոզի դեմ միմյուր կուլակային ագիտացիայի մեջ:

«Կարմիր Հոկտեմբերի» թվերը մի անգամ ևս սառում են, վոր մեր քաղաքականությունը ճիշտ և կոլեկտիվացման բնագավառում և վոր փաստերը հաստատում են մեր յենթադրությունների ճշտությունը:

Մեր ասածներն ավելի ստույգ դարձնելու համար, ոտորև բերում ենք կոլխոզի 1930 թվի հաշվեկշիռը:

Հետաքրքիր և ուշադրություն դարձնել մի քանի բնորոշ թվերի վրա. ի՞նչ է ունեցել կոլխոզը 1930 թ. հունվարի 1-ին և ինչո՞վ է դիմավորում նա 1931 թ.: 1930 թ. հունվարի 1-ին կոլխոզի ամբողջ յեղած-չեղածը հավասար էր 21589 ու. Ամբողջ 30 թ. ընթացքում կոլխոզի շրջանառությունը հավասարվել է 339525 ոտրլու և 1931 թ. նա դիմավորում է 73156 ու. սալբոյով:

Կոլխոզի արտադրական-ֆինանսական պլանով նախատեսված էր, վոր բաշխման յենթակա յեկամուտները 1930 թվին պակաս չեն լինի այն չափերից, վորն ընդունված էր և վորոնցով կոլխոզը վճարում էր իր անդամներին: Այդ չափերը հետևյալներն էին. հասակավոր աշխատողն որական ստանում էր 1 ու. 80 կոպ., անչափահասը (14-ից 16 տարեկան) որական ստանում էր 1. 40 կոպ. իսկ փոքրահասակը (մինչև 14 տարեկան) որական 1 ոտրլի:

Այստեղ պետք է նկատի ունենալ, վոր կոլխոզի արտադրական պլանի գերակատարումն անպայման ազդել է աշխատավարձի բարձրացման վրա:

Յենեկով աշխատանքային որերի քանակից և աշխատանքի նորմաներից, մենք կստանանք հետևյալ պատկերը.

Հինգ հոգուց բաղկացած մի ընտանիք ունենալով 1 աշխատող ձեռք, անցյալ տարվա ապրիլին աշխատել է 29 ոտրլի, մայիսին 34, իսկ հունիսին—37 ոտրլի: 10 հոգուց

բաղկացած ընտանիքն ունենալով 3 աշխատող ձեռք, ապրիլին աշխատել է 77 ու., մայիսին—140, հունիսին 150 ոտրլի: 12 հոգուց բաղկացած ընտանիքն ունենալով 6 աշխատող ձեռք, ապրիլին աշխատել է 170 ու., մայիսին—227, հունիսին—300 ոտրլի:

Շահավետությունն ակնհայտ է:

Սա համայնացված տնտեսությունից ստացված յեկամուտն է միայն:

Վոչ կովը, վոչ հավերը և վոչ ել խոզը չեն մտնում այս հաշի մեջ:

Իսկ չե՞ վոր տնտեսության վոչ համայնացված մասը ևս բավականին զգալի յի ընտանիքի բյուջեյում:

Յեվ վոչ մի դեպքում չի կարելի հաշվի չառնել այդ:

Մենք հարցնում ենք առանձին կոլխոզնիկների, մենք նրանց հետ առանձին հաշիվներ ենք անում, մենք աշխատում ենք դիտմամբ կոլխոզի տված յեկամուտի պակաս թվեր վերցնել, իսկ անհատական տնտեսության—ավելի: Բայց այդ դեպքում ևս նրանք բոլորը, միաձայն հայտարարում են—

—Վոչ, կոլխոզն ավելի շահավետ է:

—Մենք ավելի հեշտ ենք աշխատում և ավելի շատ ենք ստանում:

—Մենք ավելի քիչ ենք. ոխիկ անում և ավելի շատ ենք հավատացած վաղվա որվան:

Վորքան ել ձչան, կաշիներից դուրս գան մեր դասակարգային և կոլեկտիվացման թշնամիները, բայց այս փաստերից նրանք չեն կարող հեռու դնալ:

Կոլխոզում ավելի շահավետ է, քան անհատական տնտեսության մեջ:

Կոլխոզում ավելի մեծ հեռանկարներ կան իր գոյությունը ազատ և ապահով պահպանելու համար:

Թող վոր այսոր դեռ առանձին վայրերում անհար-

թուփյուններ, անկարգություններ լինեն, թող առանձին կոլխոզներում և բերքատվությունը ցածր լինի և յեկամու-
որ վոչ այնքան կարեւոր:

Իս միայն բացառություն ե:

Իրանք վատ աշխատանքի վատ արդյունքներ ե:
Ահայն:

Իսկ վորպես կանոն—

—Կոլխոզում ձեռնառ լե:

—Կոլխոզում լավ ե:

Յեթե «Կարմիր Հոկտեմբեր» կոլխոզը կարող ե պար-
ծենալ իր կուլտուրական աշխատանքով, ապա այդ չի կա-
րելի ասել նրա կենցաղի մասին:

Իրեւելով կոլխոզնիկների կենցաղը, զարմանում ես, թի-
խնչպես կարող են իրար կողքի այդպես հաշտ ապրել և
իրենց գոյությունը պահպանել բարձր գիտակցությունը և
կենցաղային յետադիմացությունը: Աշխատանքի նոր ձևեր և
էջանքի հին, նախնական պայմաններ:

Ի՞նչպես կարող են իրար ձուլվել Տաճկաստանից բեր-
ված սախականության մնացորդները, կուլտուրայի և հասա-
րակայնության սոցիալիստական նոր ձևերի հետ:

«Կարմիր Հոկտեմբեր» ստանում ե ավելի կան 200 ու-
րինակ զանազան լրագրեր և հանգեաներ, վորոնցից միայն
54 որինակ «Մուրճ-Մանգաղ»: Ամեն մի ընտանիքի միջին
թվով 3—4 որինակ թերթ և հանգես ե գալիս: Հրատարակ-
վում են յերկու պատի լրագրեր, կա դպրոց, գրադարան,
գիտներական վաշտ, կոմյերիտական բժիշ, չքավորական
խմբակ: Հասարակական կազմակերպություններից ունեն-
«Կորչի անդրագիտության ընկերություն», Մուլրի, Պաշը-
ավիլաքիմի և անաստվածների բժիշկներ: Ունեն դյուլթիթա-
կիցների խմբակ, վորն իսկապես մեծ դեր ե խաղացել գյու-
ղի կուլտուրական-հասարակական զարգացման գործում: Սո-

չու ռադիոնում առաջին դյուլթիթակիցները Վերին Լոոյից-
են դուրս յեկել 1927—29 թ. Վերին Լոոյում կային 60—
65 թղթակիցներ, թղթակցում էին գլխավորապես «Մուրճ-
Մանգաղին»: Թղթակցում էին և հասակավորները և յերի-
տասարդները: Գյուղին վերաբերվող և վոչ մի հասարակա-
կան խնդիր չի վրիպել դյուլթիթակիցների աչքից: Նրանք
վոչ միայն հրապարակորեն, մամուլի միջոցով արծարծե-
լեն այս կամ այն խնդիրը, այլ և ամենայն ակտիվությամբ
նպաստել են այդ խնդիրների կենսագործմանը:

Արտադրական խորհրդակցությունները, կոմյերիտմիու-
թյան և հասարակական այլ ժողովներն անցում են չտե-
նըված ակտիվությամբ և շատ հաճախ տեղում են մինչև ար-
լորականչ:

Դրամատիկական խմբակը հաճախ կազմակերպում ե
ներկայացումներ:

Բայց և միևնույն ժամանակ՝

Ձկա մանկական հրապարակ,

Ձկա մանկական մուր,

Ձկա ընդհանուր փուտ,

Ձկա բաղնիք,

Իսկ բնակարաններն իրենց ներքին արքուսարքով
լավագույն դեպքում վոչնչով չեն տարբերվում քոչվոր գնչու-
ների բնակարաններից:

Տնտից լեվ վոչ մեկում չկա վառարան կամ պլիսա:

Խոհանոցը—դա մի մութ սենյակ ե, վորի հատակի
շարունակ վառվում ե խարույկը:

Այդ յուրահատուկ «պլիտայից» մուխը խիտ կերպով
բռնում ե ամբողջ խոհանոցը՝ դժվարությամբ մտնելով այն
աչքը, վորը կոչվում ե «ծխնիլույդ»:

Կերակուրը պատրաստվում ե այդ խարույկի վրա չըդ-
թաներից կախված կաթսաների մեջ:

Շղթայի յերկարությունը վորոշում ե յեփեղու ուժե-
ղացման կամ թուլացման անհրաժեշտությունը:

Տանտիկինը կերակուրը պատրաստում է հատակին
չամ փոքրիկ նստարանի վրա նստած: Ծխից բորբոքվում է
առթասովում են աչքերը:

Յեմ այստեղ են բոլոր յերեխաները, այստեղ է գրո-
ւովում տնային ամբողջ տնտեսությունը:

Մահճակալներ համարյա չկան: Նրանց փոխարինում
են թախերը, վորոնց վրա քնում են յերեմն ընտանիքի
բոլոր անդամները:

Սեղաններ և աթոռներ նույնպես քիչ են:

Իռք կասեք, վոր դա հետևանք է նրա տնտեսության
չածր մակարդակին, վոր դա անցյալի ճնշման և խավարի
խառնադուլթյունն է:

Ճիշտ է:

Բայց ինչով բացատրել, վոր դրա հետ միասին ընա-
կարանների պատերը զարդարված են ղեկավարների և գրող-
ների նկարներով և վոր վոչ մի տնում համարյա չկան կրո-
նական զարդարանքներ:

Այստեղ լոջորեն դեռ չի դրվել նոր կենցաղի հարցը:
Ավիևի չեն առել դեռ հին, գոսացած կենցաղը:

«Պատրաստվեցին» ստեղծել մանկական հրապարակ,
բայց «ցանկացողներ չգտնվեցին»:

Ուղեցին ստեղծել մանկական մուր, բայց «հեռա-
վորություն պատճառով մանուկներին բերել-տանելը դժ-
վար է»: Իսկ այս նպատակի համար 600 ուրլի փող կա:
«Խոսեցին» հասարակական փուռ կառուցելու մասին,
բայց «ժամանակ» չունեցան:

Այս ուղղությամբ կոմյերիտությունն անդործու-
թյան է մատնված: Կոմյերիտությունն զբաղվում է նիս-
տերով և շատախոսություն: Կոմյերիտությունը չի կա-
ռողանում հաղթահարել իր սեփական շրջանում յեղած ծու-
լությունը:

Իսկ այնքան էլ զարմանալի չէ, յեթե մենք հիշենք,
վոր կոմյերիտական բջիջի քարտուղարները փոփոխվում են

բավական հաճախ և վոր կոմյերիտական կազմակերպու-
թյունը չի կարողացել ժամանակին հակահարված տալ յեն-
թակուրակներին, վորոնք կամենում եյին մեջնաղից վերց-
նել կոմյերիտ բջիջի ակտիվ քարտուղարին:

Քարտուղարների փոփոխումն այնքան եղիզեմիկ է,
վոր կոմյուդային պատի լրագիրը տեղավորել եր այդ առ-
թիվ մի ծաղրանկար, հարցնելով—

—Ընկեր, ասա, դու չգիտե՞ս, թե այսօր ով է մեր կոմ-
յերիտական բջիջի քարտուղարը:

Բայց չնայած այս բոլորին, յերիտասարգությունը
հաջողությամբ գլուխ է բերում իր աշխատանքները, մեծա-
մասնությամբ մտել են հարվածային բրիգադների մեջ և
շատ հաճախ ցույց է տալիս աշխատանքային ենտուզիազ-
մի և կայունության որինակներ:

Այնքան էլ խիստ չլինենք դեպի յերիտասարգու-
թյունը:

Յերիտասարգությունը քիչ է ազդում կենցաղի վրա,
նա ինքը դեռ չի տերապիտել կենցաղի նոր ձևերին: Բայց
նա չէ՞ վոր վոչ միայն յերիտասարգ է, այլ յեվ կոլխոզային
յերիտասարգ:

Այդ պատճառով, սխալ չի լինի, յեթե ասենք, վոր
կարճ ժամանակից հետո «Կարմիր Հոկտեմբերի» յերիտա-
սարգությունը կուղղի այդ թերությունները և բարձր կո-
տուրական կյանքի սրողը կդառնա կոլխոզում:

«Կարմիր Հոկտեմբերի» յերիտասարգությանը պետք է
ներել: Նա պակաս նվաճումներ չունի և շատ ծառայություն-
ներ ունի հենց թեկուզ նրանով, վոր նպատակ է կոլխոզի
կազմակերպմանը, նպատակ նրա զարգացմանը և թույլ չի
տվել, վոր կոլխոզը քայքայվի այնպես, ինչպես ուրիշ վա-
րերում:

Կոլխոզի վարչությունն այս տարի ամենայն լրջու-
թյամբ դրել է արդեն կենցաղի վերակառուցման խնդիրը:

29. Ամբաստանի խորհուրդները (պիլեսա)	10
30. Ուստինով.—Գուլակովյան վերացումը և խորհուրդները խնդիրները	7
31. Բուստոնցյան.—Համառարած կոլեկտիվացման ավարտումը և 1931 թ. գարնանացանի կամպանիայի խնդիրները	10
32. Կոստիլով.—Բուլեիկյան յերկրորդ գարնան մարտական խնդիր- ները	5
33. Վոսկանյան.—1931 թ. գարնանացանի կամպանիայի գործ- նական խնդիրները	5
34. Նոր կենցաղի յերգեր	20
35. Սոս Լուսինց.—Բանաստեղծություններ	20
36. Լ. Ձաֆարին.—Հացահատիկի ֆաբրիկա («Գիզանտ» սովխոզի մասին)	10
37. Ս. Ս. Սեդրեյով.—Գուլտուրական շինարարության խնդիր- ները	7
38. Պ. Յալցով.—Գայլերի մոհմակը պինսա 3 գոր.	25
39. Վ. Ծովյան.—Համկոմկուսի (բ) ԿԿ-ի և ԿՊՀ 1930 թ. դեկտեմբերյան պլանումի արդյունքները	5
40. Գյուղատնտես Լ. Վոսկանյան.—Գյուղատնտեսության մշա- ստությունը Հյուսիսային Կովկասում և նրանց դեմ կովկու- զի ավար միջոցները	15
41. Պ. Վիսամյան.—Միլիոնները վտարի նաները բյուրոկրատիզմի դեմ պայքարելու	15
42. [անթիվ] —Կոլտոջային շինարարության մասին	15
43. Ս. Եպիսկոպով.—Կոլտոջը լեռներում	10

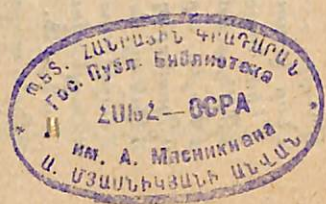
ՄԱՍՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ ՅԵՎ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՒՅՍ ԿՏԵՍՆԵՆ

1. Հյուս. Կովկ. հայկ. պրոլետարիատի և առաջին աշխարհիկ անդամները գր-
վածքները
 2. 16-րդ կուսամաստների արդյունքները
 3. Հյուսիսային Կովկասի հնգամյակը.—արդյունաբերություն:
 4. Խոզաբուծության կադմակելավումը կոլտոջում:
 5. Կերի հարցը և սխիստացումը:
 6. Կենդանաբուծության ավագ բանվորների պարտականությունները.
 7. Ջեռնարկ ծխախոտագործության համար:
 8. Ճագարաբուծություն:
 9. Բուհնաբուծություն:
 10. Աշխատանքի կադմակելավումը յիվ յեկամաների բաժանումը կոլտո-
ջում. Լավագույի կոլտոջների մասին Հյուս. Կովկասում:
 1. Տրանսպորտը և կալսիչը. տեխնիկ
 12. Կոմսոմոլը և կուսակցության խնդիրները
- «Իմսկ» Ростови -Д., Буденов

<< Ազգային գրադարան

NL0217016

71226 0 10 409.

28793

30.519

С. Х.
12

СЕВ.-КАВКАЗСК. ОТДЕЛЕНИЕ ЦЕНТРОИЗДАТА

С. Эпштейн

КОЛХОЗ В ГОРАХ

ОЧЕРК

НА АРМЯНСКОМ ЯЗЫКЕ